

BURGERSCHAP

BASISBEGRIPPEN – GLOBALISERING – DE
MULTICULTURELE SAMENLEVING

VAKGROEP SOCIOLOGIE
UNIVERSITEIT GENT
MEI 2017

UNIVERSITEIT
GENT

AUTEURS

Robbe Colman, student Master Sociologie, Universiteit Gent
Mira De Coster, student Master Sociologie, Universiteit Gent
Robbe Geysmans, doctoraatsstudent Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent
Rachel Waerniers, assistent Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent
Lenni Mertens, assistent Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent
Eline Bodart, student Specifieke Lerarenopleiding van Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Universiteit Gent
Barbara Van Poeck, student Specifieke Lerarenopleiding van Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Universiteit Gent
Tony Valcke, docent Vakgroep Politieke Wetenschappen en Specifieke Lerarenopleiding van Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Universiteit Gent
Lesley Hustinx, hoofddocent Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent (*)

Dit instrument werd ontwikkeld in het kader van het vak 'Werkcollege: Actuele thema's uit de politieke sociologie' in de Master Sociologie van de Universiteit Gent, academiejaar 2016-2017. Als onderdeel van de ervaringsgerichte onderwijsvorm van Community Service Learning (www.ugent.be/communityservicelearning) participeerden masterstudenten Robbe Colman en Mira De Coster bij College O.-L.-V.-ten-Doorn. Dit document is het resultaat van deze samenwerking.

(*) Verantwoordelijk lesgever en contactpersoon (lesley.hustinx@ugent.be)

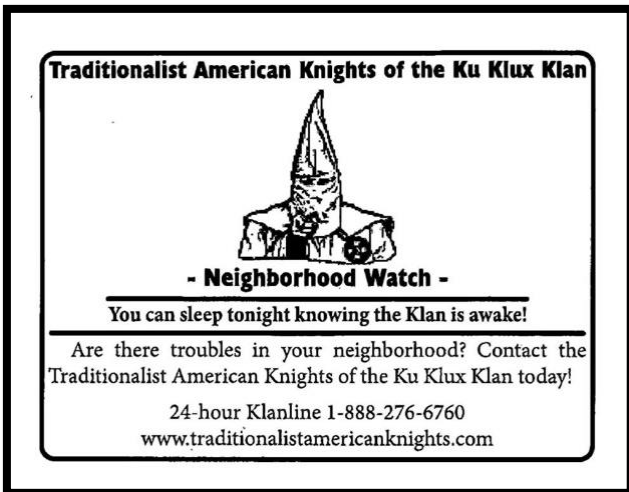
INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave	2
1 Burgerschap	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Burgerschap en definities	5
1.3 Actief burgerschap	6
1.4 Overgang naar burgerschap en nationaliteit	7
2 Burgerschap en Nationaliteit	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Burgerschap in een veranderende samenleving	8
2.3 Burgerschap over de grenzen heen. Enkele voorbeelden	11
2.4 Burgerschap herbekeken	12
3 Burgerschap en Globalisering	14
3.1 Inleiding	14
3.2 Dimensies van Globalisering	14
3.3 Globalisering en Nutella	17
3.4 Argumenten voor of tegen globalisering	19
4 De Multiculturele Samenleving	20
4.1 Inleiding	20
4.2 Nationale identiteit in een multiculturele samenleving	21
4.3 Integratie en inburgering	23

1 BURGERSCHAP

1.1 Inleiding

Het begrip burgerschap kent een lange geschiedenis. Het heeft te maken met het lid zijn van een gemeenschap en ook inspraak kunnen hebben in de werking van deze gemeenschap. Hier staan enkele voorbeelden die te maken kunnen hebben met burgerschap. **Zou je onderstaande voorbeelden linken met burgerschap? Waarom wel of waarom niet?**

1.2 Burgerschap en definities

Burgerschap kan omschreven worden als *het lidmaatschap van een politieke gemeenschap, wat bepaalde privileges en plichten inhoudt, en het recht om aan de vorming van deze gemeenschap te participeren. Maar via deze rechten en plichten kan men ook mensen uitsluiten van participatie, wat er op wijst dat burgerschap ook te maken heeft met uitsluiting en grenzen kent.* (Wagner, 2004)¹

Deze definitie omvat verschillende aspecten:

1. Participatie wijst erop dat iemand actief deelneemt binnen zijn gemeenschap. Dit kan op politiek vlak door bijvoorbeeld het lidmaatschap van een politieke partij of door te gaan stemmen. Men kan zich daarnaast ook maatschappelijk engageren, door bijvoorbeeld vrijwilligerswerk uit te voeren of door onderwijs te volgen, maar ook door culturele activiteiten te doen, zoals het bezoeken van een museum of een concert. Participatie slaat dus niet alleen op werken, maar is veel breder dan dat. Het komt erop neer dat iemand 'meedoet' in de maatschappij waar hij burger van is.
2. Thomas Humphrey Marshall, een Britse socioloog, bracht het thema burgerschap onder de aandacht de sociologie.² In zijn benadering van burgerschap onderscheidde hij drie verschillende soorten rechten die evolueerden in de loop van de eeuwen. Burgerlijke rechten zijn rechten die het eerst duidelijk naar voren kwamen, meer bepaald vanaf de 18e eeuw. Burgerlijke rechten zijn rechten die van toepassing zijn op de individuele vrijheid van burgers. Het gaat onder meer om het recht op vrijheid van meningsuiting en het recht op het hebben van privé-eigendom. Deze rechten beschermen duidelijk het individu en diens vrijheid. Burgerschap lag in die tijd voornamelijk binnen bereik van de bezittende klasse.

Vanaf de 19e eeuw kwamen ook politieke rechten prominenter naar voren. Burgers hadden vanaf dat moment naast enkele duidelijke individuele rechten ook rechten om deel te nemen aan het besturen van een gemeenschap of om inspraak te hebben in hoe een gemeenschap bestuurd wordt. Dit noemen we politieke rechten. Een voorbeeld van zo'n recht is het stemrecht. Stemrecht stelt burgers ertoe in staat om te stemmen welke vertegenwoordigers de koers van een gemeenschap mogen bepalen. Net zoals bij burgerlijke rechten, waren politieke rechten in België oorspronkelijk niet voor iedereen toegankelijk. Zo is het pas sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog dat mannen enkelvoudig stemrecht hebben en kunnen vrouwen pas sinds 1948 stemmen in België.

Sociale rechten zijn de derde groep van rechten. Deze rechten zijn sinds het midden van de 20^e eeuw duidelijk van toepassing, voornamelijk door de opkomst van de welvaartsstaat. Sociale rechten zijn rechten die mensen in staat stellen om mee te genieten van de economische en sociale welvaart van een land. Economische verschillen tussen mensen kunnen in zekere mate weggewerkt worden door sociale rechten. Als voorbeeld kan men denken aan het recht op een werkloosheidsuitkering, het recht op onderwijs of het recht op een basispensioen.

3. Nu staan er tegenover deze rechten ook plichten waaraan de burgers moeten voldoen. Zo kan je in België enkel ten volle van de sociale zekerheid, zoals een basispensioen, genieten als je gaat werken of is het verplicht om te gaan stemmen. Ook wordt er verwacht dat iedere burger

¹ Wagner, A. (2004). Redefining citizenship for the 21st century: From the national welfare state to the UN global compact. *International Journal of Social Welfare*, 13(4), 278-286.

² Marshall, T. H. (1950). Citizenship and Social Class. In: *Citizenship and Social Class and Other Essays*, London, Cambridge University Press.

belastingen betaalt zodat de staat iedereen van deze sociale zekerheid kan voorzien. Er bestaat dus een sterke wisselwerking tussen de staat enerzijds en zijn burgers anderzijds.

4. Elke vorm van een gemeenschap, van heel klein zoals een familie, tot heel groot zoals een land of een bevolkingsgroep, is gebaseerd op een of meerdere gemeenschappelijke eigenschappen. Je hoort ergens bij, omdat je een bepaalde eigenschap bezit: Belg zijn, man zijn, blank zijn. De andere kant hiervan is dat er altijd mensen zijn die er niet bij horen, namelijk alle mensen die deze eigenschap(en) niet bezitten. Zij worden uitgesloten van de gemeenschap. Zoals eerder beschreven, mochten vrouwen bijvoorbeeld tot 1948 niet gaan stemmen. Zij werden zo dus (deels) uitgesloten van het Belgische burgerschap.

1.2.1 Vragen bij de tekst

1. Welke soorten rechten bestaan er volgens Marshall?
2. Geef voor elke soort een voorbeeld van een recht dat niet in de tekst vermeld staat.
3. Welke vier elementen staan centraal in de definitie van burgerschap?
4. Geef een voorbeeld van een bevolkingsgroep die nu wordt uitgesloten van burgerschap. Op welke wijze wordt deze groep uitgesloten?
5. Om over na te denken: zou burgerschap volgens jou ook mogelijk zijn zonder uitsluiting? Waarom wel of waarom niet?

1.3 Actief burgerschap

Burgers kunnen een actieve rol opnemen in de maatschappij. Het is de burger die zich opstelt als actieve burger en de overheid die een actief beleid voert om dit mogelijk te maken en te stimuleren. Actieve burgers geven vorm aan sociale samenhang en solidariteit, aan maatschappelijke verbanden. Ze doen dit door relaties te onderhouden tussen individuen en groepen, of tussen individuen, groepen en de fysieke omgeving. Het handelen van actieve burgers is vooral zinvol en solidair en niet op het eigen voordeel gericht. Fundamenteel voor het bevorderen van actief burgerschap is dus werken aan sociale cohesie en aan een gevoel van verbondenheid met de gemeenschap. Zo gaan burgers zich engageren in vrijwilligerswerk, of jongeren in een jeugdbeweging.

Maar de sociale cohesie en het burgerschap lijken de laatste decennia in een neerwaartse trend te zitten. De Amerikaanse socioloog Robert Putnam stelde in zijn boek *Bowling Alone*³ dat het met de kwaliteit van ons samenleven niet goed is gesteld. Volgens hem is het maatschappelijk engagement bij Amerikaanse burgers sterk afgenomen en zijn mensen meer met zichzelf bezig dan met de gemeenschap. Het vroegere lidmaatschap bij allerlei sportverenigingen, jeugdorganisaties en – bewegingen of oudercomités, zorgde ervoor dat mensen zich verbonden voelden met hun lokale gemeenschap en hierdoor ook met de bredere samenleving. Het onderzoek van de Vlaamse sociologen Hustinx en Godemont, *Vrijwilligerswerk in een veranderende welvaartsmix* (2012)⁴, toont aan dat het aantal vrijwilligers dat vrijwilligerswerk uitoefent in België de laatste jaren stabiel is gebleven, maar dat de vorm van het vrijwilligerswerk een wijziging kent en dat het aantal uren vrijwilligerswerk per vrijwilliger daalt. De situatie in België is bijgevolg niet volledig gelijkaardig aan die in de Verenigde Staten op vlak van een daling van het maatschappelijk engagement.

Door het terugvallen van dit lidmaatschap bij verenigingen, voelen mensen zich minder verbonden met een gemeenschap en daalt het vertrouwen in de samenleving. Dit vertrouwen, dat Putnam omschrijft als ‘the glue that holds society together’, ontstaat doordat mensen met elkaar verbonden zijn, contacten onderhouden met anderen en met elkaar samenwerken. Men ziet verschillende oorzaken voor het

³ Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of Civic America*. New York: Simon & Schuster.

⁴ Hustinx, L., & Godemont, J. (2012). Vrijwilligerswerk in een veranderende welvaartsmix. In K. Hermans & D. Van Den Bosch (Eds.), *Zorg voor welzijn: Oude vragen en nieuwe antwoorden* (pp. 159-172). Leuven: Acco.

dalende vertrouwen in de samenleving. Een toenemende individualisering of de opkomst van de multiculturele samenleving kunnen hier een oorzaak van zijn.

Wat we echter ook waarnemen is dat van burgers steeds meer verwacht wordt dat ze de rol van actieve burger vervullen. Steeds vaker worden burgers op hun individuele verantwoordelijkheden gewezen. Waar het vroeger de gewoonte was dat ouderen of zieken professionele hulp kregen, zien we de laatste jaren tendensen als mantelzorg toenemen. Daarbij is het de bedoeling dat de burger zelf, die daarvoor voldoende ondersteuning krijgt, zorg draagt voor zijn naasten die zorgbehoevend zijn. Het gegeven dat zorg minder door professionelen gebeurt en meer vanuit de burgers zelf moet komen, is een gevolg van de vermaatschappelijking van de zorg. Een kritische bedenking die men hierbij zou kunnen maken is of deze doorgedreven druk op actief burgerschap geen verborgen besparingen zijn.

1.3.1 Vragen bij de tekst

1. Welke twee redenen worden aangehaald voor een daling van maatschappelijke betrokkenheid?
2. Hoe zou je de stelling: "Er is een spanning merkbaar tussen enerzijds een stijgend belang voor actief burgerschap en anderzijds een dalende maatschappelijke betrokkenheid" kunnen uitleggen aan de hand van bovenstaande tekst?
3. Kan je naast de vermaatschappelijking van de zorg nog andere voorbeelden geven van een toenemende klemtoon op individuele verantwoordelijkheid van burgers?

1.4 Overgang naar burgerschap en nationaliteit

Hieronder worden twee cartoons weergegeven die betrekking hebben op burgerschap in de Verenigde Staten. Hoe kan je die voorbeelden linken aan de kenmerken van de definitie van burgerschap? Welke gelijkenissen en verschillen zijn er tussen beide afbeeldingen? Wat is het belang van 'nationaliteit' in beide cartoons?

⁵ Struijs, A. J. (2006). *Informele zorg. Het aandeel van mantelzorgers en vrijwilligers in de langdurige zorg*. Zoetermeer: Raad voor de Volksgezondheid en Zorg.

2 BURGERSCHAP EN NATIONALITEIT

2.1 Inleiding

1. **Met welke term identificeer jij je het meest? Waarom?**
 - Inwoner van Eeklo
 - Oost-Vlaming
 - Vlaming
 - Belg
 - Europeaan
 - Wereldburger
2. **In welke mate zet jij je in voor je gemeente? Je land? De wereld?**
3. **In welke mate voel je je als burger verantwoordelijk voor het besturen van een gemeenschap?**
4. **Is burgerschap voor jou iets regio-gebonden of kan het grenzen overschrijden?**

Ter discussie...

In het artikel *Een land van "boertige Vlamingen" en "luie Walen"* op Deredactie.be (16/03/2011) wordt verslag gedaan over de bevindingen van een onderzoek onder leiding van de sociologen Mark Elchardus (VUB) en Olivier Servais (UCL): 'Hun onderzoek *Eén land, twee talen* gaat na wat Walen en Vlamingen over elkaar denken. Het is geen kwantitatieve opiniepeiling, maar is gebaseerd op een bevraging van een panel van 70 personen, evenveel mannen als vrouwen, gelijk verdeeld over leeftijdsgroepen en tussen de twee landsdelen. In verschillende sessies werd dieper ingegaan op één bepaalde problematiek. De panelleden werden uitgenodigd hun verhaal te doen. En wat denken de Vlamingen en de Walen dan zo allemaal over elkaar? Dat Vlamingen boertig zijn en Frans kennen, maar het niet willen spreken bijvoorbeeld. Maar er zijn ook Franstaligen die zeggen dat de Vlamingen in de grond geen daders, maar slachtoffers zijn. Ze worden misleid door hun politici. De Walen zijn dan weer luie en arrogante bon vivants die geen Nederlands kennen en dat laatste ook nog eens normaal vinden en er hautain over doen.'

Vlamingen en Walen, allen burgers van de Belgische staat, zien zichzelf volgens dit onderzoek toch als zo verschillend van elkaar. Hangt het burger zijn van één gemeenschap dan niet samen met een verbondenheid met elkaar en natiestaat?

2.2 Burgerschap in een veranderende samenleving

Burgerschap is geen onveranderlijk gegeven, het is een begrip dat voortdurend evolueert en zich aanpast aan veranderende omstandigheden. Het huidige burgerschap, gelinkt aan de natiestaat, is niet meer zo vanzelfsprekend. Er doen zich volgens sociologen Kivisto en Faist⁶ bepaalde tendensen voor binnen burgerschap, en dit om verschillende redenen of oorzaken. Er is sprake van vier onderscheiden veranderingsprocessen die tegelijk werkzaam zijn: erosie van burgerschap, terugtrekking van burgerschap, expansie van burgerschap en inclusie van burgerschap. Erosie en terugtrekking kunnen als negatieve tendensen worden beschouwd, terwijl expansie en inclusie positieve tendensen zijn.

De eerste van de twee negatieve tendensen is erosie. Erosie is de tendens waarbij burgerschapsrechten uitgehold worden. Louter burger zijn wordt niet meer beschouwd als een voldoende voorwaarde om aanspraak te maken op bepaalde rechten, er wordt ook een extra

⁶ Kivisto, P. & Faist, T. (2007). *Citizenship: Discourse, Theory, and Transnational Prospects*. Malden, MA: Blackwell..

inspanning van de burger verwacht om van deze rechten te kunnen genieten. Eveneens ziet men bij erosie dat sommige eerder verworven rechten zelfs verdwijnen voor burgers. Het gaat in het geval van erosie bijna uitsluitend over sociale rechten. Men kan als voorbeeld denken aan voorstellen om werkloosheidsuitkeringen in de tijd te verminderen of het uitkeren van een leefloon te koppelen aan een verplichte gemeenschapsdienst.

Terugtrekking is een tweede eerder negatieve tendens met betrekking tot burgerschap waarbij burgers een dalende betrokkenheid bij het publieke leven tonen. Bij deze tendens is er voornamelijk sprake over politieke rechten en verantwoordelijkheden binnen het politieke veld. Als voorbeeld kan men denken aan het dalen van langdurig en intensief vrijwilligersengagement bij jongeren.

Naast deze negatieve tendensen met betrekking tot burgerschap, zijn er ook twee positieve tendensen: inclusie en expansie. Inclusie is de tendens waarbij de groep burgers waarvoor burgerschap geldt, toeneemt in grootte. Gemeenschappen kunnen een meer inclusieve burgerschapsvisie hebben dan voorheen. Wanneer we bijvoorbeeld proberen onze maatschappelijke diensten laagdrempeliger te maken voor mensen met psychische problemen, spreken we van inclusie.

De laatste actuele burgerschapstendens is expansie. Expansie wil zeggen dat burgerschap in mindere mate uitsluitend gelinkt is aan een natiestaat. Burgers van een bepaalde natie beschouwen zich niet langer enkel als burger van die natie maar ook als burger van een grootschaligere of kleinschaligere gemeenschap. Een voorbeeld van zo'n kleinschaligere gemeenschap waar mensen zich toe verbonden kunnen voelen is de stad waar ze wonen. Een voorbeeld van een grootschaliger gemeenschap is het Europees burgerschap of zelfs wereldburgerschap.

Deze vier tendensen: inclusie, expansie, terugtrekking en erosie, tonen aan dat burgerschap een dynamisch gegeven is. Rechten en privileges die eens vanzelfsprekend waren, zijn dat nu misschien niet langer. Waar burgers zich voorheen in grotere mate engageerden voor het vormgeven van het politieke landschap, is dit nu misschien minder. Waar burgerschap vroeger uitsluitend gelinkt was aan een natiestaat, is dit nu een ruimer begrip. Waar burgerschap vroeger slechts voor de economisch welgestelden van tel was, is dat nu voor een grotere bevolkingsgroep van toepassing. In ieder geval is burgerschap iets wat veranderlijk is en wat in de toekomst een compleet andere invulling kan krijgen.

2.2.1 Vragen bij de tekst

1. Welke tendens van burgerschap beschrijft dit artikel?

01:16 09:30 HD

Quota voor werknemers met een beperking?

CD&V wil quota voor werknemers met een beperking bij de overheid maar coalitiepartner N-VA vindt dat te ver gaan. Sabine De Bethune en Bert Maertens verdedigen de partijstandpunten in een debat.

[Bekijk de volledige aflevering](#)

DE ZEVENDE DAG - 18/12/16 zo 18/12/2016 - 12:34

2. Welke tendens van burgerschap beschrijft dit artikel?

Geen tijdskrediet meer zonder motief

[link](#) [print](#) [mail](#) [facebook](#) [twitter](#)

WERK hoesjes

di 20/12/2016 - 17:52 Belga, Kathleen Heylen

Werknemers in de privésector kunnen binnenkort geen tijdskrediet zonder motief meer opnemen, dus zonder reden, om bijvoorbeeld aan je huis te werken of op wereldreis te gaan. Tijdskrediet met motief wordt uitgebreid tot maximaal 51 maanden. Dat zijn de sociale partners overeengekomen binnen de Nationale Arbeidsraad.

3. Welke tendens van burgerschap beschrijft dit artikel?

"Migranten verbinden Vlaanderen met de wereld"

VAN HIER EN GINDER | Diversiteitsconsulent Omar Ba

Is je afkomst ook je toekomst in Vlaanderen? Hoe bepalend is migratie voor je leven hier? Clara van den Broek, dochter van een Vlaamse vader en een Algerijnse moeder, praat met vrouwen en mannen die het kunnen weten.

22-08-16, 11.42u - Clara van den Broek

LEES LATER ★

4. Welke tendens van burgerschap beschrijft dit artikel?

DE MORGEN • WOENSDAG 11 JULI 2012

BINNENLAND - 11

KORT

Scoutsleiders haken sneller af

Jongeren engageren zich minder lang en 'op andere manier' in jeugdbewegingen

16,6 procent slaagt voor belatingsproef (tandarts)

Antwerpse haven organiseert gratis bustour voor toeristen

Dak van psychiatrische instelling brandt af

DE EEUWIGE SCOUT
'Ouders vertrouwen ervaren leiders'

DE EEUWIGE SCOUT
'Ouders vertrouwen ervaren leiders'

Migranten zien jaar op jaar al meer 'leiders' (10) in leiding gestaan hebben bij de scouts van Oost-Vlaanderen. "Ik zie nu op acht jaar en ik blijf nog zeker twee jaar", zegt hij. "Ik durf niet meer zinnen zeggen dat ik daarna gaad in, ik vermoed ik dat mijn vriendin het tegen die tijd wel zal zeggen. In mijn vorige versie was ik op kamp en dat zijn mijn drie weken vakantie voor dit jaar. En nu is het maar dat er niet is. Dat is jammer, maar tegelijkertijd blij. Ik er omgekeerd nu er uit om mijn rugzak in te pakken en te vertrekken."

De scouts in zijn maatschappij hebben al een tijdje, die leiding was een logisch vervolg. "Ik verstaar er echt niet om die af te zetten. Je hebt daarvoor die jaren zo veel geleerd en geleerd en dan hoor je en dat is wat lang geleden heb ik even overwogen om te stoppen. In die tijd heb ik niet moed ik die leiding doorgeven aan die jongere generatie. Maar dan ben ik opnieuw verkeerdt in de groepskamer en dan blijf je toch."

Leider wordt althans het ene jaar staat hij in leiding bij de acht- à tienjarige, het andere bij de elf- à dertienjarige. "Het woord het niet hoor", zegt hij. "Die groep van de elfdertienjarige dan natuurlijk wel uit, maar voorlopig voor ik mij nog niet te oud ik vind het ook belangrijk dat er mensen die ervaring zijn. Dat geeft die rest die tijd om te leren en het welk van trouwen bij de ouders" (10)

DE EEUWIGE SCOUT
'Ouders vertrouwen ervaren leiders'

Migranten zien jaar op jaar al meer 'leiders' (10) in leiding gestaan hebben bij de scouts van Oost-Vlaanderen. "Ik zie nu op acht jaar en ik blijf nog zeker twee jaar", zegt hij. "Ik durf niet meer zinnen zeggen dat ik daarna gaad in, ik vermoed ik dat mijn vriendin het tegen die tijd wel zal zeggen. In mijn vorige versie was ik op kamp en dat zijn mijn drie weken vakantie voor dit jaar. En nu is het maar dat er niet is. Dat is jammer, maar tegelijkertijd blij. Ik er omgekeerd nu er uit om mijn rugzak in te pakken en te vertrekken."

De scouts in zijn maatschappij hebben al een tijdje, die leiding was een logisch vervolg. "Ik verstaar er echt niet om die af te zetten. Je hebt daarvoor die jaren zo veel geleerd en geleerd en dan hoor je en dat is wat lang geleden heb ik even overwogen om te stoppen. In die tijd heb ik niet moed ik die leiding doorgeven aan die jongere generatie. Maar dan ben ik opnieuw verkeerdt in de groepskamer en dan blijf je toch."

Leider wordt althans het ene jaar staat hij in leiding bij de acht- à tienjarige, het andere bij de elf- à dertienjarige. "Het woord het niet hoor", zegt hij. "Die groep van de elfdertienjarige dan natuurlijk wel uit, maar voorlopig voor ik mij nog niet te oud ik vind het ook belangrijk dat er mensen die ervaring zijn. Dat geeft die rest die tijd om te leren en het welk van trouwen bij de ouders" (10)

2.3 Burgerschap over de grenzen heen. Enkele voorbeelden

Het begrip burgerschap is niet meer louter en alleen gelinkt aan natiestaten. Over de grenzen heen kunnen individuen, maar ook staten, organisaties of bedrijven zich verenigen onder één overkoepelende organisatie of beweging. Onderstaande voorbeelden illustreren deze evolutie.

2.3.1 Occupy Wall Street

De Occupy-beweging ontstond op 17 september 2011 in Manhattan en verspreidde zich in de Verenigde Staten tot een 100-tal steden en wereldwijd zelfs tot 1500 steden. Occupy strijdt tegen de groeiende macht van de grote banken en multinationals die een afbreuk zouden doen aan het democratische systeem. Ze beschouwen de financiële hebzucht van Wall Street en andere instellingen als een van de grootste oorzaken van de economische crisis die uitbrak in 2008. De beweging claimt

te vechten tegen de rijkste 1% in de wereld die het momenteel voor het zeggen hebben en een oneerlijke globale economie creëren. Occupy heeft geen echte leidersfiguren, maar bestaat uit lokaal georganiseerde acties. Hun ideeën bereikten al meer dan 85 landen en over de hele wereld verenigen mensen zich achter hun doelen.

2.3.2 Oxfam International

Oxfam International is een NGO, een niet-gouvernementele organisatie, die zich inzet voor de bestrijding van armoede in de wereld. Oxfam wil ons wereldburgerschapgevoel versterken door ons te doen inzien dat ons consumptiegedrag gevolgen heeft voor mensen aan de andere kant van de wereld. Oxfam International heeft afdelingen in tientallen landen en heeft acties om armoede in meer dan 90 landen terug te drijven. Deze landen worden weergegeven in de figuur.

2.4 Burgerschap herbekeken

In de afgelopen lessen werd burgerschap gedefinieerd en afgebakend binnen de context van een bepaald land. Afhankelijk van land tot land kan de invulling van dat burgerschap echter sterk verschillen. Een politieke gemeenschap of een land kiest nog steeds zelf op welke aspecten de nadruk komt te liggen. Zo worden in sommige gemeenschappen vooral de rechten van de burgers beklemtoond. In andere gemeenschappen wordt dan weer vooral benadrukt wat de plichten van de burgers zijn.

Maar ook binnen de grenzen van een gemeenschap kunnen de accenten van het burgerschap in de loop van tijd verlegd worden. Het burgerschap wordt binnen gemeenschappen ook door bepaalde maatschappelijke fenomenen uitgedaagd. Zo is er een stijgend multiculturalisme, een groeiende

diversiteit binnen de gemeenschap en dus ook een stijgende differentiatie tussen de burgers. Hoe gaat de staat hiermee om?

In sommige landen wordt bijvoorbeeld verwacht dat nieuwe burgers een verklaring ondertekenen, waarin zij beloven dat ze de waarden en normen van dat land zullen onderschrijven. In België is dit sinds 2016 het geval. Een dergelijke verklaring wijst nieuwe burgers op hun plichten in de nieuwe politieke gemeenschap waar ze lid van worden. In deze Belgische nieuwkomersverklaring moeten nieuwkomers bijvoorbeeld akkoord gaan met deze verklaringen: 'Ik begrijp en aanvaard dat de kennis van de taal van de regio waar ik mij zal vestigen (Nederlands, Frans of Duits) essentieel is om te komen tot een actieve participatie aan de samenleving. Ik zal daarom voldoende inspanningen leveren om deze landstalen aan te leren en ook om wegwijs te worden in de samenleving.' Daarnaast ook: 'Ik begrijp en aanvaard dat het in dit land strafbaar is om geweld te plegen tegenover een andere persoon, ook tegenover een echtgeno(o)t(e) of kinderen. Dreigen met geweld is in dit land ook strafbaar.'

Men kan argumenteren dat dergelijke nieuwkomersverklaringen nodig zijn om de nieuwe burgers zich te laten aanpassen aan de waarden en normen van een gemeenschap. Via de nieuwkomersverklaring wil men vermijden dat nieuwe burgers de bestaande plichten gebonden aan hun burgerschap zouden verwaarlozen.

Het is echter ook mogelijk om vanuit een kritisch perspectief te argumenteren dat de 'burgers' in een bepaalde politieke gemeenschap misschien niet allemaal zo homogeen zijn als voorgespiegeld wordt. Misschien bestaan er tussen Belgische burgers grotere verschillen in hun waarden en normen.

In ieder geval is het duidelijk dat burgerschap een dynamisch gegeven is. Burgerschap in een bepaalde gemeenschap vroeger, kan nu iets volledig anders inhouden. Ook kunnen de grenzen van die gemeenschap of de bijbehorende rechten en plichten gewijzigd zijn. Een deel van de wijzigingen die we opmerken in burgerschap kan gekoppeld worden aan globalisering en aan de multiculturele samenleving. Deze zaken worden in de volgende lessen verder uitgewerkt.

3 BURGERSCHAP EN GLOBALISERING

3.1 Inleiding

Globalisering wordt in de sociale wetenschappen omschreven als het proces dat ervoor zorgt dat het niet langer mogelijk is om hedendaagse problemen louter op niveau van de natiestaat te bekijken. Globalisering omvat drie dimensies: een economische dimensie, een culturele dimensie en een politieke dimensie⁷.

Economische globalisering is het proces waarbij internationale handel en internationale investeringen een enorme groei doormaken. De snelheid en intensiteit van productie, handel en financiële transacties nemen in grote mate toe. De kapitaalstromen die vroeger zeer lokaal bleven, gaan nu vaak de hele wereld rond. Internationale handelsverdragen worden opgesteld om economische globalisering meer ruimte te geven. Het is bij economische globalisering eerder de uitzondering dan de norm dat producten in hetzelfde land verkocht worden als waar ze gemaakt worden.

De culturele dimensie van globalisering hangt sterk samen met technologische communicatie-ontwikkelingen. Door de groei van het gebruik van internet en de versnelde informatie-uitwisseling, kunnen culturele ideeën, gewoonten en activiteiten in zeer korte tijd zeer grote fysieke afstanden overbruggen. Bij culturele globalisering is het niet vreemd dat bepaalde cultuurfenomenen wereldwijd kunnen doorbreken, mede met behulp van sociale media.

De laatste dimensie van globalisering is de politieke dimensie. Politieke globalisering heeft betrekking op het feit dat natiestaten minder en minder alleen hun beleid bepalen. Transnationale organen worden in het leven geroepen en krijgen verantwoordelijkheden voor het bepalen van het beleid van de burgers. Enkele wereldorganisaties die als voorbeeld dienen van politieke globalisering zijn de Europese Unie, de Verenigde Naties, het Internationaal Monetair Fonds, en de Wereldhandelsorganisatie.

3.2 Dimensies van Globalisering

Onderstaande afbeeldingen kunnen gelinkt worden aan de drie dimensies van globalisering. Welke afbeeldingen zou je inhoudelijk bij elkaar plaatsen en waarom?

⁷ Chase-Dunn, C. (1999). Globalization: A world-systems perspective. *Journal of World-Systems Research*, 5(2), 187-215.

a.

b.

c.

d.

e.

Apple stelt de eerste Apple Store van België voor

f.

g.

h.

i.

j.

THE UNIVERSAL DECLARATION OF Human Rights

k.

Fruittelers moeten massa's appels en peren vernietigen

14/10/16 om 15:53 - Bijgewerkt om 15:53

De telers van appels en peren hebben dit jaar al duizenden tonnen fruit vernietigd. Dat is een gevolg van het Russisch handelsembargo op landbouwproducten na de crisis in Oekraïne. 'We doen dit niet graag, we zouden liever verkopen tegen een fatsoenlijke prijs', klinkt het vrijdag bij de Boerenbond.

l.

m.

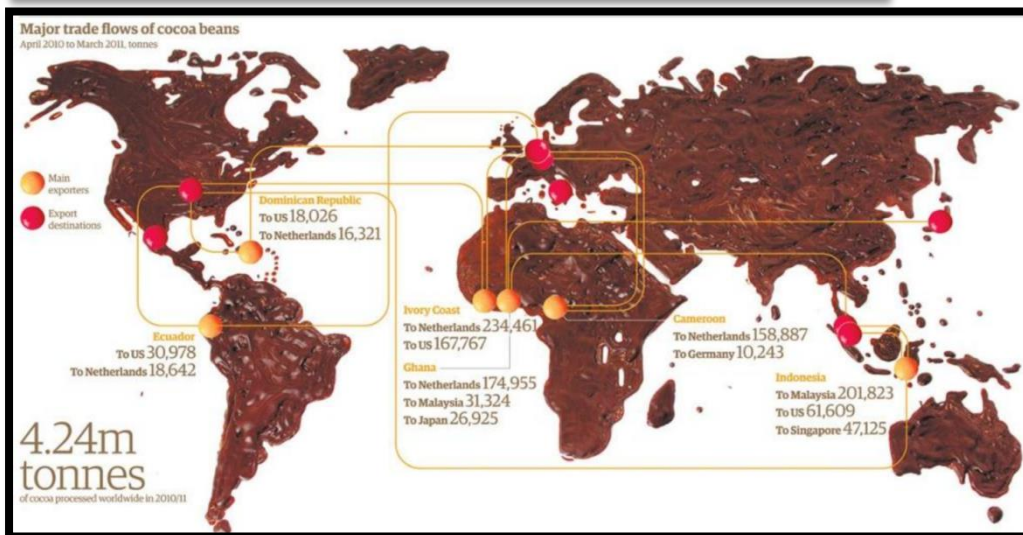
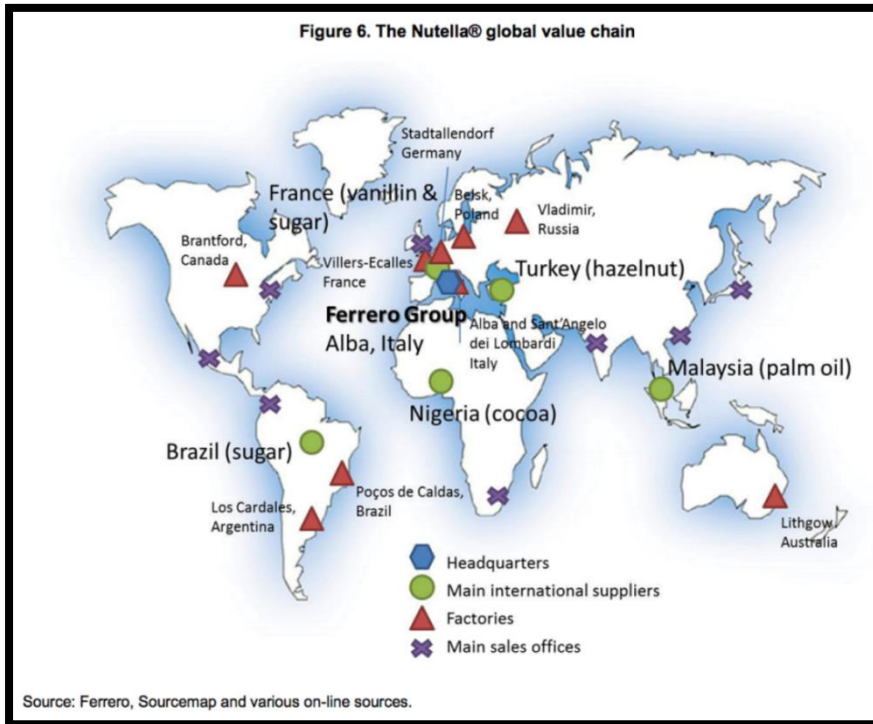
Japan

De Kimono (het gedragen ding – letterlijk vertaald) komt elk jaar weer terug. Je kunt deze mode musthave in bijna elke kleur krijgen of in een hip printje. De oorsprong van de kimono ligt in Japan, een echt Aziatisch kledingstuk. Nu inmiddels ook helemaal geïntegreerd in de Westerse cultuur. Het is een soort

3.3 Globalisering en Nutella

Hieronder staan enkele afbeeldingen die aantonen met welke ingrediënten Nutella gemaakt wordt en welke weg die ingrediënten afleggen om in België in de winkel terecht te komen.

Figure 6. The Nutella® global value chain

De eerste afbeelding geeft weer waar Nutella fabrieken gevestigd heeft, waar de ingrediënten vandaan komen en waar de voornaamste verkooppunten van Nutella zijn. Op de tweede afbeelding wordt specifiek gekeken naar het ingrediënt cacaobonen en wat de voornaamste import- en exportlanden zijn. De derde afbeelding geeft de handelsroutes van suiker weer, eveneens een ingrediënt van Nutella.

1. **Welke dimensie van globalisering komt duidelijk naar voren in deze voorbeelden? Op welke wijze?**
2. **Daarnaast kan men ook nog een andere dimensie van globalisering terugvinden in dit voorbeeld. Op welke wijze getuigen deze afbeeldingen ook van culturele globalisering?**

3.4 Argumenten voor of tegen globalisering

Hoewel het duidelijk is dat de hedendaagse samenleving zich in een proces van globalisering bevindt, gaan sommige stemmen op om deze trend een halt toe te roepen. Ze vinden dat de globalisering nefaste gevolgen heeft voor mensen in niet-Westerse landen, voor het leefmilieu of zelfs voor Westerse landen. Anderen vinden dan weer dat globalisering zijn voordelen heeft voor de globale economie, werkgelegenheid en informatie-doorstroom.

In bijlage vind je twee artikelen die elk een standpunt innemen omtrent globalisering. Haal hieruit de argumenten pro globalisering, de argumenten contra globalisering en sta eens stil bij hoe jij staat ten opzichte van globalisering. Probeer ook linken te leggen met de definitie van burgerschap zoals gezien in les 1 en de tendensen van burgerschap beschreven in les 2.

4 DE MULTICULTURELE SAMENLEVING

4.1 Inleiding

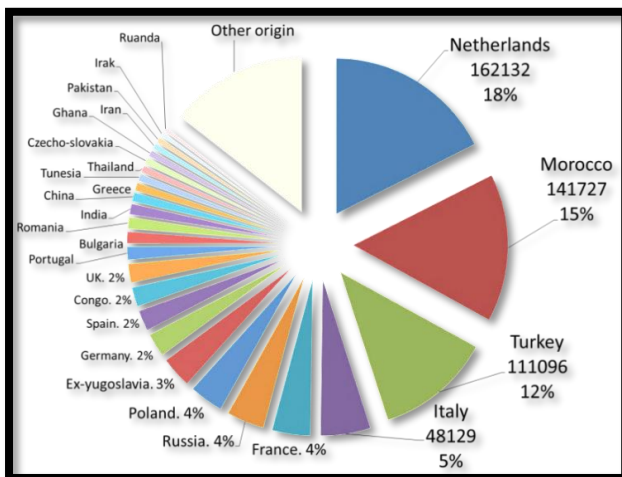
Hoe denk je dat de bevolking van Eeklo eruit ziet?

1. Welk % van de inwoners van Eeklo heeft geen Belgische nationaliteit?
2. Hoeveel nationaliteiten wonen er in Eeklo?
3. Welke 5 nationaliteiten van inwoners zijn, uitgezonderd Belg, het meest frequent in Eeklo?
4. Hoeveel % inwoners uit Turkije telt Eeklo?

De antwoorden kan je nu zelf opzoeken met behulp van pagina 7 en pagina 8 van dit document: <http://aps.vlaanderen.be/lokaal/pdf/integratiemonitor/Eeklo.pdf>

Zoals bleek uit de vorige lessen, is het herleiden van burgerschap tot lidmaatschap van de natiestaat niet meer vanzelfsprekend. Staten komen onder druk te staan door globalisering maar ook door toenemende migratie. Het aantal vreemdelingen in Vlaanderen nam de laatste jaren toe en steeg in 2016 tot een aantal van 526.000 of 5,8% van de totale bevolking. Onder vreemdeling verstaan we echter enkel de personen met een niet-Belgische nationaliteit⁸:

De migratiestromen in België zijn al generaties lang aan de gang en dus is het relevanter om te spreken over personen van buitenlandse herkomst. Migranten die in de jaren '60 naar België kwamen, bleven hier, vonden een partner en kregen kinderen. Deze kinderen zetten op hun beurt ook het nageslacht verder. De kinderen geboren in België dragen dan ook de Belgische nationaliteit, maar kunnen via hun cultuur, hun geloof of waarden of een dubbele nationaliteit nog steeds verbonden zijn met het oorspronkelijke land van herkomst. Ook migranten die jaren geleden naar België trokken, kunnen in de

loop van de jaren de Belgische nationaliteit verworven hebben. Er wordt bijgevolg rekening gehouden met vier criteria om te bepalen of een persoon van buitenlandse herkomst is: de huidige nationaliteit van de persoon, de geboortenationaliteit van de persoon, de geboortenationaliteit van de vader en de geboortenationaliteit van de moeder. Is één van deze vier criteria een niet-Belgische nationaliteit, dan spreken we van een persoon van buitenlandse herkomst. Vandaag de dag bestaat bijna 20% van de Vlaamse populatie van buitenlandse herkomst. De verdeling naar herkomst ziet er als volgt uit (grafiek uit 2011)¹:

⁸ VRIND 2015: *Vlaamse regionale indicatoren*. (2015). Brussel: Studiedienst Vlaamse Regering. Geraadpleegd via <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/algemeen/bijlagen/vrind2015/2015-10-09-vrind2015-volledig.pdf>

4.2 Nationale identiteit in een multiculturele samenleving

Een gegeven dat sterk samenhangt met nationaliteit is identiteit⁹. Een nationale identiteit betekent dat iemand zich betrokken voelt bij het land waarin hij of zij woont. Mensen die binnen hetzelfde afgebakende gebied van de landsgrenzen wonen, geloven dan ook dat ze gemeenschappelijke kenmerken delen: vaak spreken ze dezelfde taal, kennen ze dezelfde geschiedenis en delen ze de normen en waarden van de gemeenschap. Zo'n identiteit zorgt er ook voor dat je een zeker gevoel van solidariteit ervaart met de andere burgers van dat land. Wanneer nieuwkomers aankomen in een reeds gevormde gemeenschap, kan dat voor uitdagingen zorgen. Dit geldt voor zowel de oorspronkelijke gemeenschap als voor de nieuwkomers. Immigranten voelen zich niet altijd verbonden met hun nieuwe land. Dit kan gebeuren om verschillende redenen: omdat zij diezelfde culturele geschiedenis niet delen, omdat ze de normen en waarden van de gemeenschap niet volledig delen of omdat ze voelen dat de gemeenschap hen niet aanvaardt.

Kunnen wij heden spreken van een gedeelde nationale identiteit? Er gaat vandaag de dag veel aandacht naar de multiculturele samenleving. Dit betekent dat individuen leven in een heterogene samenstelling van verschillende etnisch-culturele groepen, waarbij geen enkele groep superieur is aan de andere. Er bestaat een zekere tolerantie en respect tussen de groepen. Deze tolerantie wordt gekenmerkt door bijvoorbeeld de vrijheid van geloof. Bovendien is het ook zo dat normen en waarden die worden beschreven als gedeeld door de volledige gemeenschap, vaak niet zo breed gedragen zijn.

De uitdaging bestaat er dan ook in om ondanks al deze verschillende culturen, talen of gewoontes samen te leven binnen eenzelfde gemeenschap.

De verschillende groepen en hun verschillende belangen, verschillende levensbeschouwingen,... leven samen binnen één systeem, één samenleving. We kunnen spreken van een pluralistische samenleving¹⁰. Een pluralistische samenleving biedt ruimte voor diversiteit. Men kan op 2 manieren omgaan met dit pluralisme: actief of passief. Wanneer men aan iedereen de vrijheid biedt om openlijk uit te komen voor zijn of haar overtuiging, bijvoorbeeld door het openlijk dragen van religieuze symbolen, spreekt men van **actief pluralisme**. Mensen treden openlijk met elkaar in dialoog en moedigen het uiten van verschillende levensbeschouwingen, gewoontes,... aan, zonder het aan elkaar op te dringen. Bij het **passief pluralisme** gaat het omgaan met diversiteit niet verder dan het gewoon tolereren en respecteren van andere opvattingen en gebruiken. Men stelt zich neutraal op en mensen leven eerder naast elkaar dan bewust met elkaar. Dit kan leiden tot een grote onverschilligheid.

Dit samenleven is niet altijd evident en lokt verschillende reacties uit, die ontstaan vanuit een verschillend identiteitsgevoel. Twee voorbeelden hiervan zijn het (extreem) nationalisme tegenover het wereldburgerschap. Zij vormen twee uiterste polen in het debat rond de nationale identiteit.

4.2.1 Nationalisme

Aanhangers van een nationalistisch gedachtegoed zien hun burgerschap nog steeds verbonden aan de grenzen van een natiestaat. Ze gaan uit van een gemeenschappelijke cultuur binnen de natie en proberen dit nationaal bewustzijn over te dragen op andere leden van de gemeenschap. Hierdoor ontstaat samenhang binnen de gemeenschap, maar worden veel culturele groepen uitgesloten. De wij-zij tegenstellingen worden versterkt. Wanneer dit nationalistisch gevoel extremer wordt, kunnen we ook spreken van 'ultranationalisme'. Men acht de eigen natie dan superieur ten opzichte van anderen

⁹ Miller, D. (1996). On nationality. *Nations and Nationalism*, 2(3), 409-421.

¹⁰ Sidanius, J., Feshbach, S., Levin, S., & Pratto, F. (1997). The interface between ethnic and national attachment: Ethnic pluralism or ethnic dominance?. *The Public Opinion Quarterly*, 61(1), 102-133.

en stelt het bevorderen van de eigen natie voorop. Dit superioriteitsgevoel leidt dan tot discriminatie en racisme.

Een voorbeeld van dit nationalismegevoel vinden we terug bij de het burgerinitiatief Pegida. Voluit staat de naam voor de 'Patriottische Europeanen tegen de Islamisering van het Avondland'. Daarbij is het opvallend dat het Avondland niet verwijst naar een land, maar naar een politieke eenheid: Europa. De beweging ontstond in Duitsland en strijdt tegen de islamisering van Duitsland en Europa. Zij organiseert protesten tegen het moslimisme en

klaagt zo het migratiebeleid in Europa aan. Het doel is het beschermen van de Duitse identiteit en het behoud van de joods-christelijke cultuur. Ook in Vlaanderen en andere plaatsen in Europa ontstonden al nieuwe Pegida-bewegingen en protesten. Zo zien we hoe de burgers migranten als een bedreiging ervaren voor hun eigen welzijn, omdat ook zij hier aanspraak op maken, maar dit is ook merkbaar op cultureel vlak. Er kan gesproken worden over een angst voor de 'vreemde' cultuur van de ander. Men gaat andere culturen beoordelen vanuit de eigen cultuur. Men neemt de eigen cultuur, het eigen volk als norm, waardoor een andere cultuur als afwijkend en vaak ook minderwaardig wordt beschouwd. Dit noemt men etnocentrisme.

4.2.2 Wereldburgerschap

Wereldburgerschap, of kosmopolitisme, is de ideologie dat alle mensen, ongeacht hun nationaliteit, ras, cultuur of taal, behoren tot eenzelfde gemeenschap¹¹. De wereldburger voelt zich op basis van gelijkwaardigheid verbonden met de volledige wereld, los van nationale identiteit. Hoewel wereldburgerschap een ideologie is en dus niet gekoppeld is aan een bepaalde stad of staat, zijn sommige gemeenschappen toch al gedefinieerd als kosmopolitisch.

In een kosmopolitische gemeenschap leven mensen van verschillende nationaliteiten of culturen samen en vormen relaties van wederzijds respect. In zo'n gemeenschap delen niet alle burgers noodzakelijk deze ideologie maar is het wel het geval dat de burgers op respectvolle wijze samenleven met elkaar. Men kan als voorbeeld denken aan New York City.

Binnen deze visie op de samenleving kunnen we het voorbeeld van de burgerorganisatie Hart Boven Hard plaatsen. Deze organisatie bekommert zich om de stijgende besparingen van de overheid en tegen een eenzijdige economische kijk op de samenleving, maar pleit ook voor solidariteit en diversiteit.

¹¹ Veugelers, W., Derriks, M., & Kat, E. D. (2008). *Mondiale vorming en wereldburgerschap*. Amsterdam: Instituut voor de Lerarenopleiding, Universiteit van Amsterdam.

Zij strijden voor een maatschappij waarin verschillende groepen gelijkwaardig behandeld worden. Ook zij organiseren verschillende opkomsten en protestacties.

In Gent kwam er in 2016 bij een manifestatie van Pegida een tegenmanifestatie van Hart Boven Hard. De twee visies op Islam en diversiteit kwamen zo al lijnrecht tegenover elkaar te staan.

4.3 Integratie en inburgering

Om de multiculturele samenleving zoveel mogelijk te laten slagen, is het nodig dat de verschillende etnisch-culturele groepen zich integreren¹². Integratie houdt inspanningen langs beide kanten in. Zo moet het gastland inspanningen leveren om de verschillende groepen te helpen met hun integratie, bijvoorbeeld door taallessen aan te bieden. Van de minderheidsgroepen wordt verwacht dat ze participeren in de maatschappij en zich aanpassen aan het leven in deze samenleving. Een burger worden van een samenleving is meer dan louter de nationaliteit overnemen. Het inburgeringsbeleid van de overheid moet de 'inburgeraar' naar het actief burgerschap toeleiden. Mensen moeten de kans krijgen om zich in te burgeren, maar zij dienen zelf eerst de individuele verantwoordelijkheid op zich te nemen om dit te willen bereiken. Het doel van inburgering is dus een volwaardige, actieve participatie en een gedeeld burgerschap van iedereen, waardoor een voldoende sociale samenhang bekomen wordt. Een 'goed' burger zijn omvat dan elementen als actieve participatie aan de samenleving, betrokkenheid en verbondenheid met die samenleving, zelfredzaamheid en streven naar sociale samenhang. Een samenleving waarin mensen van verschillende herkomst goed samenleven: daarvoor is iedereen verantwoordelijk.

4.4 Vragen bij de tekst

1. In welke zaken zie jij de multiculturele samenleving weerspiegeld in jouw omgeving of in de media? Denk daarbij aan de verschillende actoren (de overheid, lokale initiatieven, de minderheidsgroepen, ...)
2. Zijn er politieke partijen of politieke standpunten die je zou kunnen linken aan bovenstaande visies op diversiteit en identiteit?
3. Welke visie denk jij dat er (het meeste) leeft onder de bevolking? En waarin zie je dit weerspiegeld?

¹² Wets, J. (2007). Wat is inburgering in Vlaanderen. *Conceptnota 'inburgering' in het kader van het VIONA-onderzoek 'Evaluatie van de inhoudelijke en financiële aspecten van het Vlaams inburgeringsdecreet*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven. Hoger instituut voor de arbeid.